MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF
RAYMOND C. PACE

Seduta tas-7 ta' Frar, 2012

Citazzjoni Numru. 271/2007

Air Malta plc (C – 2685)

u

Shield Insurance Company (Guernsey) Limited
(Certificate of Registry Number 29918)

vs

Malta International Airport plc (C-12663)

Il-Qorti,

I. PRELIMINARI.

Rat ir-rikors guramentat ta' Air Malta plc u Shield Insurance Company (Guernsey) Limited kif surrogata fid-drittijiet tar-rikorrenti Air Malta plc datat 9 ta' Marzu 2007 a fol. 1 tal-process fejn Dr. Christopher Spiteri ID 23368M bil-gurament espona:-

1. Illi l-kumpanija rikorrenti Air Malta plc topera l-linja nazzjonali tal-ajru Maltija.

2. Illi s-socjeta' rikorrenti **Shield Insurance Company (Guernsey) Limited** tipprovdi assikurazzjoni lis-socjeta` rikorrenti Air Malta plc.

3. Illi l-kumpanija intimata hija operatur ta' 1' *Aerodrome* ta' Hal Luqa, *ai termini* tal-att pubbliku tas-26 ta' Lulju 2002 (anness bhala Dok. 'A').

4. Illi fit-2 ta' Dicembru 2004, ir-rikorrenti kienet qed topera t-titjira b'referenza Km 100 lejn Londra.

5. Illi ghal din it-titjira kien qed jintuza l-ajruplan 9H-AEJ tat-tip Airbus A319-112.

6. Illi l-Ajruplan wara li ghabba l-passigieri u baglji u sar it-*taxing* fuq ir-*runway* beda l-process ta' *take off* wara illi kien inghata il-*clearances* kollha mehtiega. Hekk kif l-ajruplan qata' l-kuntatt minn ma' l-art qatgha mdaqqsa ta' sturnell taret ghal gol 'fly path' tal-ajruplan. L-incident sehh fis 7.05 a.m. (ara Dok 'B' Air Safety Occurrence Report' ippreparat mill-Kaptan Lino Busuttil).

7. Illi minhabba dan il-fatt l-ajruplan garrab hsarat sostanzjali fl-istruttura tieghu (ara Dok 'C' illi huwa *Compact Disk* illi jinkludi ritratti tal-partijiet ddannegati tal-ajruplan) u sahansitra pperikola l-hajja tal-ekwipagg u passiggieri.

8. Illi x-xoghlijiet ta' tiswija fuq l-ajruplan ammontaw ghal mija u sebat elef hames mija u wiehed u hamsin Lira Maltija u sitta u tletin centezmu (Lm107,551.36) konsistenti f'parts godda u xoghol ta' tiswija (ara Dok 'D' illi huwa prospett dettaljat tax-xoghlijiet ta' tiswija illi ghandu mehmuz mieghu diversi *invoices* u bosta konfermazzjonijiet ta' hlas).

9. Illi r-rikorrenti **Shield Insurance Company (Guernsey) Limited** bhala assikuratrici tar-rikorrenti l-

ohra **Air Malta plc** hallset parti minn dan l’ammont dovut sabiex jissewwew il-hsarat inkorsi mill-ajruplan, u ezattament hallset l’ammont ta’ wiehed u hamsin elf disa’ mija u wiehed u sittin Lira Maltija u tlieta u tletin centezmu (Lm51,961.33) u ghalhekk giet surrogata fid-drittijiet tar-rikorrenti Air Malta plc kontra l-intimata.

10. Illi d-differenza ta’ hamsa u hamsin elf hames mija u disghin Lira Maltija u tliet centezmi (Lm 55,590.03) thallsu mir-rikorrenti **Air Malta plc.**

11. Illi dan l-incident sehh unikament tort tal-kumpanija intimata u dan minhabba illi ma osservatx l-obbligi taghha bhala operatur tal-*aerodrome* ta’ Hal Luqa.

12. Illi bhala *operator* ta’ *aerodrome* bhalma hi dik ta’ Hal Luqa, l-intimata **Malta International Airport plc** hija obligata tosserva t-termini tal-*Convention on International Civil Aviation,* u dan *ai termini* ta’ **artiklu 8. (1) a)** ta’ ‘l fuq imsemmi att publiku.

13. Illi jirrizulta minn tali Konvenzjoni illi operatur ta’ *aerodrome* bhalma hija l-intimata **Malta International Airport plc** ghandha:

(i) Timmantjeni u tissorvelja l-*Aerodrome* sabiex l-istess tkun fi stat tali illi tkun tista’ tintuza ghal l-iskop taghha minghajr periklu ghall-ajruplani hekk kif inhu minnha mistenni, u senjatament tipprovdi, timmantjeni u tassikura kull mezz illi huwa previst u preskritt f’**Annex 14 Kap 9 tal-*Convention on International Civil Aviation*** u b’mod partikolari *Airport Services Manual - Part 3 - Bird Control and Reduction* (annessi bhala Dok. “F”).

(ii) Tosserva t-termini tal-*Convention on International Civil Aviation’,* senjatament **Annex 14 Kap 9** u l-provvedimenti relattivi dwar *‘Bird Strike Reduction’* senjatament l-obbligi taghha ta’ gbir ta’ informazzjoni dwar possibbilta’ ta’ *Bird Strike.*

14. Illi in kwantu ghal punt 13 (i); kif ser jigi ippruvat fil kors tat-trattazzjoni ta’ din il-kawza, il-mezzi kollha xierqa

preskritti mill-Konvenzjoni kif ukoll *Part 3 ta' l' Airport Services Manual dwar 'Bird Control and Reduction'* ma kienux fis-sehh, jew minghajr pregudizzju ghal din is-sottomissjoni; l-unici mezzi ta' 'Bird Strike Reduction' li kienu fis-sehh ma' kienux adegwati sabiex jkun hemm *dispersal* ta' ghasafar minn fuq Pairfield.

15. Illi l-uniku mezz ta' *Bird Control and Reduction* illi kien jezisti kien *truck* illi kien jintuza sabiex ibezza l-ghasafar illi kienu jingabru fl-*aerodrome* u dan permezz ta' xi mekkanizmu illi jaghmel storbju. Kif ser jigi ampjament ippruvat fil-kors tat-trattazzjoni ta' din il-kawza, f'bosta drabi s-sewwieq ta' dan it-*truck* kien indispost u tali *truck* ma kienx qed jopera frekwentament, apparti l-fatt illi l'uzu ta' tali *truck* ma jissustix f'mezz adekwat ta' Bird Reduction hekk kif espletat fil fuq imsemmi Airport Services Manual ghaliex kull ma kien jigri hu li l-ghasafar jitgerrxu minn post u jmorru f'post iehor fuq l-istess *runway*!

16. Illi in kwantu ghal punt 13 (ii) minhabba l-fatt illi hi ma osservatx id-diversi dmirjiet taghha fl-imsemmija Konvenzjoni, il-kumpanija intimata ma kinetx f'posizzjoni tissuplixxi l-informazzjoni necessarja lil bdoti tal-ajruplani imsemmi f'hin utli u bhala konsekwenza ta' dan l-ajruplan sofra l-hsarat msemmija.

17. Illi *inoltre* l-kumpanija intimata bhala operatur tal-imsemmi *aerodrome* kellha dover legali *ai termini* tal-**Convention on International Civil Aviation, senjatament Annex 14 Kap 9 u senjatament artiklu 9.4.1 b)** illi jkollha sistema ta' gbir ta' informazzjoni dwar il-prezenza ta' tajr illi setghu jikkostitwixxu *'Bird Strike Hazard'* li jkun ta' periklu ghall-ajruplani u konsegwentement tgharraf lil bdoti tal-ajruplan illi kien hemm prezenza perikoluza ta' tajr vicin ir-*runway*.

18. Illi kien biss wara l-incident odjern u cioe' f'Mejju u f'Gunju tat-2005 illi l-kumpanija intimata harget *Safety Instructions SI 001/205 u SI 003/2005* ghal *'Bird Activity Control and Bird Strike Reporting'* (annessi bhala Dok 'F').

19. Illi l-bdoti tal-ajruplan imsemmi u titjiriet sussegwenti kienu informati illi kien hemm *‘bird activity over the airfield’* biss wara illi gara l-incident. L-incident sehh fis 7.05 am waqt illi l-informazzjoni inghatat fuq il-frekwenza ATIS fis 7.10 am (ara Dok ‘G’), meta l-ajruplan kien diga` ghamel it-*take off*. Tali informazzjopni inghatat biss wara illi l-bdoti kienu taw informazzjoni illi kien gara l-incident odjern.

20. Illi minghajr pregudizzju ghas-sottomissjonijiet tar-rikorrenti in kwantu ghall-mod kif huma qed jirradikaw il-bazi legali ghar-responsabbilta’ allegata tal-intimata **Malta International Airport plc,** ghandu jigi rrilevat illi ‘l fuq imsemmija obbligi jissusistu wkoll fil-gradi ta’ prudenza, diligenza u hsieb preskritti mil-ligi Maltija. L-istandards u l-obbligi preskritti mill-Konvenzjoni huma osservati internazzjonalment u jissustistu bhala prassi internazzjonali fl-avjazzjoni. Ghaldqastant, jekk kien hemm *standard/s* ta’ komportament taht il-ligi Maltija ghal operatur ta’ *Aerodrome* dawn l-i*standard/s* u obbligi ghandhom ikunu dawk preskritti minn din il-Konvenzjoni Internazzjonali. Ghaldaqstant tali nuqqas ta’ osservazzzjoni ta’ *standards* u obbligi jikkostitwixxi ksur tad-dmirijiet u obbligi tal-intimata **Malta International Airport plc** bhala operatur ta’ *aerodrome* taht il-ligi Maltija.

21. Illi ghalkemm ir-rikorrenti interpellaw lil intimata, sabiex preliminarjament jinfurmawha dwar is-sistemi li kellha fis-sehh ghall-*bird dispersal*, anke permezz ta’ ittra legali datata *8th November 2006* u ittra ufficjali datata 22 ta’ Awwissu 2006 (annessa bhala Dok. “H”) u sabiex taddivjeni ghall-hlas ta’ danni minnha kkawzati, l-intimata baqghet inadempjenti.

Illi ghalhekk l-istess kumpanija rikorrenti talbet lill-intimati jghidu ghaliex din il-Qorti m’ghandhiex:-

1. Tiddikjara illi dakinhar tal-incident l-intimata Malta International Airport plc ma kelliex fis-sehh sistema ta’ *bird strike reduction* skont il-ligi, u konsegwentement;

2. Tiddikjara illi l-incident li fih garrab hsarat l-ajruplan 9H-AEJ tat-tip Airbus A319-112 proprjeta’ tal-kumpanija rikorrenti **Air Malta plc** sehh tort tal-kumpanija intimata;

3. Tikkundanna lill-intimata thallas lir-rikorrenti **Air Malta plc** id-danni sofferti minnha konsistenti fl-ammont hamsa u hamsin elf hames mija u disghin Lira Maltija u tliet centezmi (Lm55,590.03) jew somma verjuri, konsistenti fl-ispejjez illi ntefqu mill-kumpanija rikorrenti sabiex jissewwa l-imsemmi ajruplan.

4. Tikkundanna lill-intimata thallas lir-rikorrenti **Shield Insurance Company (Guernsey) Limited** d-danni sofferti minnha konsistenti fl-ammont ta’ wiehed u hamsin elf disa’ mija u wiehed u sittin Lira Maltija u tlieta u tletin centezmu (Lm51,961.33) jew somma verjuru, kif surrogata fid-drittijiet tar-rikorrenti Air Malta plc konsistenti f’rimbors ta’ spejjes illi ntefqu mill-kumpanija rikorrenti sabiex jissewwa l-imsemmi ajruplan.

Bl-imghax mid-data tal-ittra ufficjali tat-22 ta’ Awwissu 2006 u bl-ispejjez ghall-intimat illi d-diretturi taghha huma minn issa ingunti ghas-subizzjoni.

Rat il-lista tax-xhieda u d-dokumenti esebiti a fol. 7 sa 106 tal-process.

Rat li din il-kawza kienet appuntata ghas-smigh ghas-seduta tas-27 ta’ Novembru 2007.

Rat ir-risposta mahlufa ta’ Malta International Airport p.l.c. (C12663) datata 1 ta’ Ottubru 2007 a fol. 187 tal-process fejn Joseph Schiavone, detentur tal-karta tal-identita` bin-numru 514058(M), Head *Aerodrome* & Customer Services ta’ Malta International Airport p.l.c., bil-gurament jikkonferma:-

<u>Difiza</u>

1. Illi s-socjeta` ntimata mhix responsabbli ghall-incident in kwistjoni *stante* li osservat u qdiet l-obbligi

kollha taghha bhala operatur tal-ajruport internazzjonali ta' Malta u mxiet bil-grad ta' diligenza rikjest mil-ligi.

2. Illi dan l-incident sehh unikament minnabba ragunijiet li ma kienux fil-kontroll tas-socjeta' ntimata;

Il-Fatti

1. Illi fir-rigward tal-paragrafu 1 tar-rikors promotur ("ir-Rikors"), is-socjeta' ntimata m'ghandhiex x'tirrispondi.

2. Illi fir-rigward tal-paragrafu 2 tar-rikors, jispetta lis-socjeta' rikorrenti Air Malta p.l.c. sabiex tipprova li Shield Insurance Company (Guernsey) Limited hija l-assikuratrici taghha.

3. Illi fir-rigward tal-paragrafu 3 tar-rikors, mhux minnu li s-socjeta' ntimata hija l-operatur tal-*aerodrome* ta' Hal-Luqa *ai termini* tal-att pubbliku tas-26 ta Lulju 2002 (anness mar-rikors promotur), ghaliex l-iskop ta' dak l-att pubbliku huwa t-trasferiment ta' art mill-Gvern ta' Malta lis-socjeta' ntimata, u mhux li jaghti licenzja ghall-operazzjoni tal-ajruport.

4. Illi l-imsemmi att pubbliku huwa bejn il-Gvern ta' Malta u s-socjeta' ntimata, u ghaldaqstant huwa res *inter alios acta* ghar-rikorrenti Air Malta p.l.c u Shield Insurance Company (Guernsey) Limited, u ma jtihom l-ebda drittijiet *stante* li *res inter alios acta, aliis nee nocet nee prodest.*

5. Illi l-paragrafi 4 u 5 tar-rikors mhux kontestati.

6. Illi fir-rigward tal-paragrafu 6 tar-rikors, is-socjeta' ntimata m'ghandhiex x'tirrispondi *stante* li mhix hi li taghti l-*clearances* mehtiega ghal *take-off* ta' ajruplan.

7. Illi fir-rigward tal-paragrafu 7 tar-rikors, jispetta lis-socjeta' rikorrenti Air Malta p.l.c. sabiex tipprova li l-ajruplan garrab hsarat strutturali u li dawn il-hsarat huma konsegwenti ghall-incident in kwistjoni u ulterjorment, li l-hajja tal-ekwipagg u l-passiggieri kienet fil-periklu.

8. Illi fir-rigward tal-paragrafu 8 tar-rikors, jispetta lis-socjeta' rikorrenti Air Malta p.l.c. sabiex tipprova li l-ammont pretiz huwa veritjier u li jirrifletti l-hlasijiet ghal *parts* godda u xoghol ta' tiswijia, li kienu necessarji bhala konsegwenza tal-incident in kwistjoni. Jispetta wkoll lill-istess rikorrenti tipprova li hi qdiet l-obbligu taghha li timmitiga d-danni li allegatament garrbet.

9. Illi fir-rigward tal-paragrafu 9 tar-rikors, jispetta lir-rikorrenti Shield Insurance Company (Guernsey) Limited sabiex tippruva li sar il-hlas ta' wiehed u hamsin elf, disa' mija u wiehed u sittin lira Maltija u tlieta u tletin centezmu (Lm51,961.33) sabiex tigi surrogata fid-drittijiet tar-rikorrenti Air Malta p.I.e.; u illi mhux car ghaliex l-assikuratrici tar-rikorrenti Air Malta p.l.c. allegatament hallset biss anqas minn hamsin fil-mija (50%) tal-ammont pretiz mir-rikorrenti.

10. Illi fir-rigward tal-paragrafu 10 tar-rikors, jispetta lis-socjeta' rikorrenti Air Malta p.l.c. sabiex tipprova li hallset l-ammont ta' hamsa u hamsin elf, hames mija u disghin lira Maltija u tliet centezmi (Lm55,590.03).

11. Illi l-paragrafu 11 tar-rikors huwa kkontestat *stante* li s-socjeta' ntimata osservat l-obbligi kollha taghha bhala *operator* tal-*aerodrome* ta' Hal-Luqa u ghalhekk mhix responsabbli ghall-incident in kwistjoni.

12. Illi l-paragrafi 12 u 13 tar-rikors huma kkontestati *stante* li minkejja l-fatt li t-termini tal-*Convention on International Civil Aviation* huma biss rakkomandazzjonijiet u mhux obbligazzjonijiet legali u li, kif ingfiad aktar 'il fuq, l-att pubbliku msemmi huwa *res inter alios acta* ghar-rikorrenti, is-socjeta' ntimata xorta wanda kienet, u ghadha, tosserva dawn ir-rakkomandazzjonijiet fl-operazzjoni tal-ajruport.

13. Illi fir-rigward tal-paragrafu 14 tar-rikors, filwaqt li s-socjeta` ntimata tirrileva li l-proceduri ghadhom m'humiex fi stadju ta' sottomissjonijiet, ir-rikorrenti jehtieg li jghazlu liema triq fi hsiebhom jallegaw sabiex is-socjeta' ntimata tkun tista' tiddefendi ruhha skont l-allegazzjoni, liema

allegazzjoni, ossia sottomissjoni, ma tistax tkun fl-alternattiv - ma jistax wiehed jippremetti li ma kienx hemm fis-sehh mezzi ta' *bird control and reduction* preskritti, u fl-istess nifs jippremetti li l-mezzi li kien hemm fis-sehh sabiex ikun hemm *dispersal* ta' ghasafar minn fuq l-*airfield* ma kienux adegwati. Dan il-paragrafu huwa kkontestat *stante* li, kif ser jintwera matul dawn il-proceduri, is-socjeta' ntimata kienet, qabel iz-zmien tal-incident, u ghadha sallum, timplimenta mezzi ta' *bird hazard reduction* u ta' *bird dispersal* li kienu/huma xierqa u adegwati ghall-ajruport operat mis-socjeta' ntimata.

14. Illi ghalkemm is-socjeta' ntimata hija l-operatur tal-ajruport in kwistjoni, fejn jidhlu operazzjonijiet li jinvolvu movement ta' vetturi fuq it-*taxiways*, u *runways* tal-ajruport, dawn huma fil-kontoll tal-Malta Air Traffic Services Ltd ("MATS") bftala *air traffic controllers*, u mhux kontrollati mis-socjeta' ntimata.

15. Illi konsegwentement, sabiex issir *inspection tar-runways* (li tinkludi operazzjoni ta' *dispersal* ta' ghasafar minn go l-*aerodrome*), l-operatur tal-vettura li tintuza jirrikjedi l-permess tal-MATS sabiex ikun jista' joqrob lejn u jidhol/johtrog minn fuq ir-*runway.*

16. Illi fil-jum tal-incident in kwistjoni, l-operatur tal-vettura li tintuza ghal *dispersal* ta' ghasafar kien lest sabiex iwettaq l-ewwel *inspection* tal-gurnata qabel l-ewwel titjira izda, ghal xi raguni, il-MATS minflok tat il-permess lil din il-vettura sabiex issir l-*inspection* (kif jitlob l-ahjar interess tas-sigurta`), iddecidiet li tichad il-permess lil din il-vettura li toqrob ir-*runway* u minflok ghaddiet biex taghti *clearance* lill-ajruplan in kwistjoni sabiex jaghmel it-*take off* tieghu.

17. Illi huwa evidenti allura illi l-incident sehh, mhux ghaliex il-mezzi ta' *bird dispersal* ma kienux xierqa u adegwati ghall-ajruport, izda ghaliex is-socjeta' ntimata ma thallhietx taghmel l-*inspection*, u dan ghal ragunijiet li ma kienux fil-kontroll tas-socjeta' ntimata.

18. Illi s-socjeta' ntimata ma gietx infurmata bir-raguni ghaliex ma nghatatx permess toqrob lejn ir-*runway* sabiex taghmel l-*inspection* - mentri f'okkazjonijiet ohrajn, bhal per ezempju t-titjira AMC640 u AMC568, fil-15 ta' Settembru 2004 u AMC100 tal-4 ta' Novembru 2004, il-MATS tat permess li ssir l-*inspection,* minkejja l-fatt illi dan irrizulta f'xi perijodu ta' *delay* ghal dawn it-titjiriet. Madankollu, wiehed ma jistax hlief jaqbel illi ahjar li titjira jkollha xi *delay* milli tinkorri *bird strike* kif sehh fl-incident in kwistjoni.

19. Illi f'attentat tar-rikorrenti Air Malta p.l.c. li jallegaw illi l-mizuri ta *bird reduction* u *bird control* ma kienux adegwati, kienu sahansitra ddikjaraw, f'ittra datata 5 ta' April 2005, annessa u mmarkata Dokument "A", illi mizuri ta' *dispersal* li huma *fixed,* (ghal kuntrarju ta' vettura, bhalma hi uzata mis-socjeta' ntimata, li hija *mobile),* huma aktar effikaci, filwaqt illi dan huwa michud b'mod car f'ittra annessa ma messagg elettroniku datat 3 ta' Marzu 2006 mibghuta lis-socjeta' ntimata mis-socjeta' estera *Scarecrow Bio-Acoustic Systems,* liema s-socjeta' tipprovdi l-apparat ghal *bird dispersal* lis-socjeta' ntimata, liema messagg u ittra huma mmarkati Dokument "B".

20. Illi ghalkemm id-direttur tal-avjazzjoni civili kien tal-parir li metodu ta' *bird reduction* u *bird control,* li seta' jkun aktar effikaci, huwa l-*culling,* fejn wiehed jispara fuq l-ghasafar sabiex joqtolhom, irid jinghad illi ma kienx possibbli li dan il-metodu jigi mplimentat, *stante* li *ai termini* tal-**Avviz Legali 144 tal-1993**, (immarkat Dokument "C"), l-ajruport huwa meqjus "riserva naturali", u *ai termini* tal-**Avviz Legali 146 tal-1993**, anness u mmarkat Dokument "D", bosta affarijiet, konnessi ma' ghasafar, (fosthom li persuna tkun fil-pussess ta' arma tan-nar u li tikkaccja jew tferi ghasfur), huma pprojbiti li jsiru f' "riserva naturali".

21. Illi l-paragrafu 15 tar-rikors huwa kkkontestat *stante* li l-mezzi ta' *bird control* u *bird reduction* kienu, u ghadhom, jintuzaw mis-socjeta' ntimata b'mod effikaci u bir-regolarita' necessarja, kif juri t-*track record* ta' *bird strikes* fl-ajruport in kwistjoni.

22. Illi barra minn hekk, l-allegazzjoni li qed jaghmlu r-rikorrenti, li l-mezzi ta' *bird dispersal* implimentati mis-socjeta' ntimata "ma jissustix f'mezz adekwat" ghandha tigi ppruvata - u dan partikolarment fil-kuntest tat-topografija ta' madwar l-ajruport in kwistjoni.

23. Illi c-cirkostanzi juru, b'mod l-aktar car, illi l-mezzi ta' *bird dispersal* li kienu fis-sehh gewwa l-ajruport fiz-zmien tal-incident kienu u ghadhom effettivi u adegwati. Dan huwa evidenti mill-fatt illi jsiru medja ta' madwar tmienja u ghoxrin elf (28,000) *take-offs* u *landings* minn ajruplani gewwa l-ajruport, kull sena, u qatt ma nqalghu incidenti, (hlief ghal xi ncidenti minuri, li certament mhux komparabbli ma' dak in kwistjoni).

24. Illi l-kwantita' ta' ghasafar (partikolarment l-isturnell, li huwa rikonoxxut bhala pest) matul is-sena, u partikolarment f'dak iz-zmien tas-sena meta sehh l-incident in kwistjoni, tkun dejjem kbira, kif kienet dak inhar tal-incident, u meta wiehed jikkunsidra l-ammont ta' *aircraft movements,* flimkien mat-*track record* ta' *bird strikes,* ma jistax hlief jikkonkludi li l-ajruport in kwisjoni juza mizuri effettivi sabiex jassikura s-sigurta' u jigu evitati l-possibilitajiet ta' *bird strikes.*

25. Illi, l-paragrafi *16, 17* u *18* tar-rikors huma kkontestati *stante* s-socjeta' ntimata kienet tigbor informazzjoni dwar *bird activity* ma' kull *inspection* li kienet issir, kif ukoll fiz-zmien ta' bejn dawn l-*inspections* u f'kull okkazjoni ta' *bird strike.*

26. Illi r-rikorrenti ghandhom jipprovaw, b'mod car, minn fejn johrog l-*"obbligu legali"* imsemmi fil-paragrafu *17* tar-rikors, u liema ligi hi li timponi dan l-obbligu fuq is-socjeta' ntimata.

27. Illi fil-fatt, bhala konsegwnza tal-informazzjoni dwar *bird activity* u *bird strike hazard* li s-socjeta' ntimata kienet tghaddi lid-Direttur tal-Avjazzjoni Civili, il-possibbilta` li jkun hemm *bird activity* li jista' jwassal ghal *bird strike,* partikolarment fix-xhur ta' Ottubru u Novembru, kienet

specifikatament senjata fl-*Aeronautical Information Publication* ("AIP"), dokument ta' nformazzjoni maghmul ghall-bdoti li ser itiru minn jew ghal xi ajruport, (estratt relevanti mmarkat Dokument "E"); u ghandu jigi rilevat li l-incident in kwistjoni sehh proprju jumejn wara t-tmiem ta' Novembru.

28. Illi l-AIP kien facilment accessibbli ghall-bdoti tat-titjira KM100 tat-2 ta' Dicembru 2004, u ghalhekk mhux minnu li l-informazzjoni necessarja ma nghatatx lill-bdoti f'hin utli.

29. Illi barra minn hekk, skont Annex 2 tal-istess *Convention on International Civil Aviation* li jikkwotaw ir-rikorrenti, (estratt mmarkat Dokument "F"), huwa d-dmir tal-*pilot in command* illi jsir familjari mal-informazzjoni kollha a dispozizzjoni tieghu, rigwardanti l-*intended operation,* qabel ma jibda t-titjira, liema nformazzjoni zgur li ghandha tinkludi dik kontenuta fl-AlP.

30. Illi fir-rigward tal-paragrafu 19 tar-rikors, is-socjeta' ntimata ma setghetx tohrog avviz fuq il-frekwenza ATIS, *stante* li hija l-MATS li ghandha l-apparat necessarju sabiex tohrog dawn l-avvizi, u lanqas setghet taghti rakkommandazzjoni sabiex il-MATS tohrog tali avviz, *stante* li ma kellhiex dik l-informazzjoni minhabba li ma thallhietx taghmel l-*inspection* sabiex tikkonferma jekk hemmx *bird activity* fil-vicinanzi tar-*runway* jew le.

31. Illi *in oltre*, il-post ta' fejn huma (u kienu fi zmien l-incident) stazzjonati l-Apron Management Unit, mghammar minn impjegati tal-MATS, jahbat ezatt faccata tal-parti *tar-runway* fejn sehh l-incident in kwistjoni. Peress illi dak inhar il-vizibilita' kienet tajba, skont ir-rapport tat-temp mahrug mill-ufficcju Meteorologiku ghal dak inhar, (u mmarkat "Dokument "G"), is-socjeta' ntimata stenniet li ghall-inqas, jekk kemm-il darba ma thallhietx li ssir *inspection tar-runway,* il-MATS kellha konferma viziva mill-pozizzjoni taghha li ma kienx hemm *bird activity,* u jekk ma kellhiex tali konferma, ghaliex setghet tara li hemm *bird activity;* il-MATS kellha d-dmir li tohrog avviz relattiv, u jekk kemm-il darba ma setax jigi determinat jekk

kienx hemm *bird activity* jew le, il-MATS kellha, fl-ahjar interess tas-sigurta', tippermetti lill-vettura tas-socjeta' ntimata toqrob ir-*runway* sabiex taghmel l-*inspection* kif intalab.

32. Illi l-paragrafu 20 tar-rikors huwa kkontestat in kwantu s-socjeta' ntimata dejjem osservat l-i*standards* u rakkomandazzjonijiet, (mhux obbligi, kif isejhulhom ir-rikorrenti), tal-*International Civil Aviation Organisation,* inkluz dawk tal-Con*vention on International Civil Aviation,* ghalkemm dawn huma biss rakkomandazzjonijiet.

33. Illi, kif jinghad f'paragrafu 20 tar-rikors stess, ir-responsabbilta` tas-socjeta' ntimata hija biss allegazzjoni, u wkoll wahda nfondata *stante* li s-socjeta' ntimata ghamlet dak kollu li setghet, u dak kollu li kien fil-kontroll taghha, sabiex jigi evitat l-incident, senjatament illi kellha fis-sehh sistema ta' gbir ta' nformazzjoni dwar *bird acivity* fl-ajruport, bl-implimentazzjoni ta' mizuri ta' *dispersal* effikaci, kif juri *t-track record* ta' *bird strike,* fost affarijiet ohrajn, kif ukoll billi kienet preparata sabiex twettaq *inspection* qabel it-titjira KM100 fit-2 ta' Dicembru 2004, izda ma nghatatx il-permess illi taghmel din l-*inspection,* liema permess jista' jinghata biss mill-MATS.

34. Illi l-incident in kwistjoni huwa wiehed sfortunat, li sehh minhabba ragunijiet partikolari kif inghad aktar 'il fuq u kif ser jintwera ahjar matul dawn il-proceduri, izda dan ma jaghtix id-dritt lir-rikorrenti li jattentaw jixhtu r-responsabbilita' fuq is-socjeta' ntimata, biss ghaliex sofrew hsara. Is-socjeta' ntimata dejjem mxiet, inkluz fil-jum tal-incident, bil-grad ta' diligenza rikjest mil-ligi, tant illi kienet lesta sabiex tagnmel *inspection* li ma thallhietx taghmel, u l-incident li sehh zgur li ma kienx rizultat ta' xi nuqqas jew negligenza da parti tas-socjeta' ntimata.

35. Illi fir-rigward tal-paragrafu 21 tar-rikors u partikolarment b'riferenza ghall-ittra ufficjali tat-22 ta' Awwissu 2006, il-posizzjoni tas-socjeta` intimata kienet illi **l-Avviz Legali 80 tal-2004**, fuq liema avviz strahu r-rikorrenti f'dik l-ittra ufficjali ma kienx dahal fis-sehh qabel l-1 ta' April tal-2005, (permezz tal-avviz legali 62 tal-2005,

kopja mmarkata Dokument “H”) jigifieri wara d-data tal-incident. Barra minn hekk, id-dispozizzjoni specifika li jirreferu ghaliha r-rikorrenti f’din l-ittra ufficjali, ghadha mhix fis-sehh sad-data ta’ din ir-risposta manlufa. Kopja tar-risposta tas-socjeta’ ntimata ghal din l-ittra ufficjali tinsab annessa u mmarkata Dokument “I”.

36. Illi s-socjeta’ ntimata xorta wahda, anke fiz-zmien tal-incident in kwistjoni, dejjem kienet konformi mad-dispozizzjonijiet tal-**Avviz Legali 80 tal-2004**, anka qabel dan dahal fis-sehh.

37. Illi ghaldaqstant u ghar-ragunijiet suespost, is-socjeta` intimata titlob lil din l-Onorabbli Qorti tichad it-talbiet tar-rikorrenti li huma minn issa ngunti ghas-subizzjoni, u tilqa’ r-risposti tas-socjeta` intimata.

Bl-ispejjez kontra r-rikorrenti Air Malta p.l.c. u Shield Insuarnce Comapny (Guernsey) Limited.

Rat il-lista tax-xhieda u l-lista tad-dokument a fol 196 sa 221 tal-process.

Rat il-verbal tas-seduta mizmuma fis-27 ta’ Novembru 2007 fejn il-Qorti nnominat bhala Perit Legali lil Dr. Louis Cassar Pullicino, propost mid-difensuri tal-partijiet, sabiex jiffissa s-seduti ghall-konkluzjoni tal-provi tal-partijiet.

Rat in-nota ta’ sottomissjonijiet ta’ Air Malta plc u Shield Insurance Company (Guernsey) Limited datata 27 ta’ Jannar 2009 a fol 236 tal-process.

Rat in-nota ta’ sottomissjonijiet tas-socjeta` intimata Malta International Airport p.l.c. datata 23 ta’ Marzu 2009 a fol 258 tal-process.

Rat il-kontro-replika tas-socjeta` intimata Malta International Airport p.l.c. datata 25 ta’ Mejju 2009 a fol 292 tal-process.

Rat ir-rapport tal-Perit Legali Dr. Louis Cassar Pullicino ippresentat fir-registru fit-18 ta' Jannar 2011 u mahluf fis-seduta tat-22 ta' Marzu 2011(fol. 251).

Rat in-nota tas-socjetajiet attrici datata l-1 ta' April 2011 fejn talbu n-nomina ta' periti perizjuri.

Rat il-verbali tas-seduti kollha mizmuma quddiem il-Qorti inkluz tad-19 ta' Mejju 2011 fejn il-Qorti cahdet it-talba ghall-periti perizjuri li hawn si tratta di kostatazzjonijiet ta' fatt u ta konsiderazzjonijiet legali li l-Qorti tista' tasal ghalihom hi. Dr. Nicholas Valenzia talab jaghmel nota ta' kritika. Il-Qorti laqghet it-talba u ipprefeggiet ghall-istess sittin (60) gurnata zmien bin-notifika lid-difensur tal-kontro-parti li jkollhom sittin (60) gurnata ghan-nota responsiva. Il-kawza giet differita ghas-sentenza ghall-31 ta' Jannar 2012.

Rat in-nota ta' kritika ta' Air Malta plc u Shield Insurance Company (Guernsey) Limited datata 18 ta' Lulju 2011 a fol 291 tal-process.

Rat ir-risposta tas-socjeta` intimata Malta International Airport p.l.c. ghan-nota ta' kritika tas-socjeta` attrici datata 16 ta' Settembru 2011 a fol 280 tal-process.

Rat li b'ordni tal-Qorti l-kawza giet differita ghas-sentenza ghat-2 ta' Frar 2012; u tat-2 Frar 2012 fejn il-kawza giet differita ghas-sentenza ghas-7 ta' Frar 2012.

Rat ix-xhieda kollha hemm moghtija.

Rat l-atti kollha pprezentati mill-partijiet u d-digrieti relattivi.

Rat id-dokumenti esebiti.

Rat l-atti kollha l-ohra tal-kawza.

<u>II. KONSIDERAZZJONIJIET.</u>

Illi s-socjeta` rikorrenti Air Malta p.l.c. li topera l-linja nazzjonali ta' l-ajru Maltija u s-socjeta rikorrenti Shield Insurance Company (Guernsey) Limited li tipprovdi assikurazzjoni lis-socjeta rikorrenti Air Malta p.l.c. jsostnu li s-socjeta` intimata hija l-operatur tal-*aerodrome* ta' Hal Luqa skond att pubblikat datat 26 ta' Lulju 2002 (Dok. “A”). Mill-provi prodotti mill-partijiet, ma hemmx kontestazzjoni dwar incident li sehh fit-2 ta' Dicembru 2004 u dwar il-fatti li wasslu ghall-istess incident.

Illi jirrizulta li dak in-nhar is-socjeta attrici Air Malta p.l.c. kienet ser topera titjira KM 100 lejn Londra bl-uzu tal-ajruplan 9HAEJ tat-tip Airbus A319-112. Hekk kif l-ajruplan mghobbi bill-passiggieri ghamel *take off* u nqatgha mill-art, qatgha ta' sturnell taret ghal fil-*"fly path"* ta' l-ajruplan bil-konsegwenza illi t-titjira kella tintemm hesrem minhabba ragunijiet ta' sigurta’, u l-ajruplan eventwalment irritorna lura lejn l-ajruport internazzjonali ta' Malta. Dan l-incident sehh fis-8.05 am hin lokali.

Illi s-socjeta` attrici tghid li minhabba dan il-fatt l-ajruplan garrab hsarat sostanzjali fl-istruttura tieghu (Dok. “C”) u l-istess incident ipperikola l-hajja ta' l-ekwipagg u passiggieri. Ix-xogholijiet ta' tiswija fuq l-ajruplan kienu ammontaw ghal mija u sebat elef hames mija u wiehed u hamsin Lira u sitta u tletin centezmu (LM107,551.36) konsistenti f’parts godda u xoghol ta' tiswija (ara Dok. “D” konsistenti fi prospett dettaljat tax-xogholijiet ta' tiswija li ghandu mehmuz mieghu diversi *invoices* u bosta konfermazzjonijiet ta' hlas). Is-socjeta` rikorrenti Shield Insurances Company (Guernsey) Limited bhala assikuratrici tas-socjeta’ rikorrenti l-ohra Air Malta p.l.c. hallset parti minn dan l-ammont dovut sabiex jissewwew il-hsarat inkorsi mill-ajruplan u dan fl-ammont ta' wiehed u hamsin elf disa' mija u wiehed u sittin Lira u tlieta u tletin centezmu (LM 51,961.33) u ghalhekk giet surrogata fid-drittijiet tas-socjeta’ rikorrenti Air Malta p.l.c. kontra l-intimata. Ir-rimanenti somma, cioe` d-differenza ta' hamsa u hamsin elf hames mija u disghin Lira u tlett centezmi (Lm 55,590.03) thallsu mis-socjeta’ rikorrenti Air Malta p.l.c.

IIli s-socjetajiet rikorrenti issostnu li dan l-incident sehh unikament tort tal-kumpannija intimata u dan minhabba n-non osservanza ta’ l-obbligi taghha bhala operator tal-*aerodrome* ta' Hal Luqa u f’dan il-kuntest jirreferu ghall-allegata nuqqas ta’ tharis tal-*Convention on International Civil Aviation* u wkoll l-artiklu 8 (1) (a) tal-fuq imsemmi att pubbliku. L-istess socjetajiet rikorrenti jallegaw ukoll li s-socjeta` intimata hija responsabbli ghall tali incident minhabba li naqset li tosserva l-obboligi taghha bhala responsabbli ghall-istess aerdrome bil-prudenza, diligenza u hsieb preskritti mill-ligi Maltija. In-nuqqas ta’ osservanza tar-regola tal-Konvenzjoni u n-nuqqas ta’ prudenza u diligenza jikkostitwixxu, skont is-socjetajiet attrici ksur tad-dmirijiet u obbligi tas-socjeta’ intimata Malta International Airport p.l.c. bhala operatur ta' *aerodrome* taht il-Ligi Maltija u dan fis-sens li kienet din in-non-sservanza tas-socjeta’ intimata li wasslet sabiex sar l-incident *de quo* u allura hemm dan in-ness ta’ kazwalita’ bejn in-nuqqasijiet da parte tas-socjeta’ intimata u d-dannu soffert mis-socjeta’ attrici Air Malta.

Illi ghalhekk is-socjetajiet rikorrenti talbu il-hlas tad-danni kkawzati mis-socjeta` intimata, li minn naha taghha teccepixxi li hija mhix responsabbli ghall-incident in kwistjoni stante Ii osservat u qdiet l-obbligi kollha taghha bhala operatur tal-ajruport internazzjonali ta' Malta u mxiet bil-grad ta' diligenza rikjest mill-ligi u li dan l-incident sehh unikament minhabba ragunijiet li ma kienux fil-kontroll taghha.

Illi s-socjeta’ intimata issostni ukoll li t-termini tal-*Convention on International Civil Aviation* huma biss rakkomandazzjonijiet u mhux obligazzjonijiet legali u li l-att pubbliku msemmi huwa wiehed *res inter alios acta* ghall-atturi, izda minkejja dan l-istess socjeta intimata dejjem irrititeniet li kienet, u ghadha, tosserva dawn ir-rakkomandazzjonijiet fl-operazzjoni taghha fl-ajruport.

Illi jinghad li s-socjetajiet rikorrenti allegaw li ma kienx hemm fis-sehh mezzi adegwati ta' *bird control* u *bird reduction system* preskritti skont il-Konvenzjoni, u li l-mezzi li kien hemm fis-sehh sabiex ikun hemm “dispersal”

ta' ghasafar minn fuq il-mitjar *(airfield)* ma kienux adegwati. Is-socjeta` intimata tikkontendi li din l-allegazzjoni fiha nfisha hija kontradittorja.

Illi s-socjeta` intimata qeghda ssostni ukoll li ghalkemm s-socjeta intimata hija l-operatur tal-ajruport in kwistjoni, fejn jidhlu operazzjonijiet li jinvolvu movement ta' vetturi fuq it-*taxiways* u *runways* tal-ajruport, dawn huma fil-kontroll ta' Malta Air Traffic Services Ltd ("MATS") bhala *air traffic controllers* u mhux kontrollati mis-socjeta ntimata. Konsegwentement sabiex issir *inspection tar-runways* (li tinkludi operazzjoni ta' *dispersal* ta' ghasafar minn gewwa l-*aerodrome*) l-operatur tal-vettura li tintuza jirrikjedi l-permess tal-MATS sabiex ikun jista' joqrob lejn u jidhol/johrog mina fuq ir-*runway*. Fil-jum tal-incident in kwistjoni, skont s-socjeta` intimata, l-operatur tal-vettura li tintuza ghal dispersal ta' ghasafar kien lest sabiex iwettaq l-ewwel inspection tal-gurnata qabel l-ewwel titjira izda, ghal xi raguni il-MATS minflok tat il-permess li din il-vettura sabiex issir l-*inspection* (kif jitlob l-ahjar interess tas-sigurta`), iddecidiet li tichad il-permess lil din il-vettura li toqrob ir-*runway* u minflok ghaddiet biex taghti *clearance* lill-ajruplan inkwistjoni sabiex jaghmel it-*take off* tieghu. Kien ghalhekk li skond is-socjeta’ konvenuta sehh l-incident u mhux ghaliex il-mezzi ta' *bird dispersal* ma kienux xierqa u adegwati ghall-ajruport, izda ghaliex is-socjeta ntimata ma thallietx taghmel spezzjoni u dan ghal ragunijiet liema kienux fil-kontroll tas-socjeta` intimata. Is-socjeta` rikorrenti Air Malta plc tallega, kif inghad iktar ‘l fuq li il-mizuri ta' *bird reduction* u *bird control* ma kienux adegwati, u kienu ddikjaraw dan f'ittra datata 5 ta' April 2005 (Dok. "A") pero’ dan, skont s-socjeta’ intimata huwa michud minnha f’ittra annessa ma' messagg elettroniku datat 3 ta' Marzu 2006 mibghuta lis-socjeta intimata mis-socjeta estera *Scarecrow Bio-Acoustic Systems,* liema socjeta tipprovdi l-apparat ghal *bird dispersal* lis-socjeta intimata (DoK. "B").

Illi jidher ghalhekk li l-bazi legali tal-azzjoni attrici hija dik naxxenti mir-responsabbilita tas-socjeta konvenuta rizultanti minhabba allegati nuqqas ta’ osservanza ta’

obbligi kuntrattwali taghha u/jew mill-provi nuqqas ta' responsabbilita` anke ta' natura ex delicto.

Illi s-socjeta konvenuta kkontestat b'certa qawwa dan it-tentattiv da parti tas-socjetajiet attrici li jwessghu il-binarji tal-kawza promossa minnhom stess billi fil-fehma taghhom fir-rikors guramentat promotur ma giet allegata l-ebda responsabbilta da parti tas-socjeta` konvenuta a bazi ta' allegat ksur ta' obbligi kuntrattwali jew responsabbilita ta' natura delittwali. Il-kawza giet proposta esklussivament u limitatment fuq allegat obbligu naxxenti minn ligi li kienet tezisti fiz-zmien rilevanti tal-incident.

Illi huwa veru li fir-rikors guramentat s-socjetajiet attrici ma ghamlu l-ebda riferenza *ut sic* li d-danni minnhom pretizi kienu naxxenti minn allegat ksur tal-obbligi kuntrattwali assunti mis-socjeta konvenuta jew alternativament minhabba xi negligenza jew imprudenza fl-agir taghhom. Izda dejjem il-fatt li l-punt ta' tluq tal-kawza attrici hu li dakinhar tal-incident is-socjeta` konvenuta ma kelliex fis-sehh sistema ta' *bird strike reduction* skont il-ligi u li konsegwentement l-incident sehh tort taghha. Huwa evidenti li ghas-socjeta konvenuta huma biss il-premessi kif espressament esposti fl-att promotur tar-rikors guramentat illi jiddeterminaw in-natura ta' l-azzjoni attrici. Issa ghalkemm huwa minnu li fl-att promotur is-socjetajiet attrici ma jallegaw l-ebda ksur ta' obbligi kuntrattwali jew xi responsabbilita ta' natura delittwali, l-Qrati taghna mhumiex daqstant rigidi f'kawzi fejn il-mertu jinvolvi kwistjonijiet simili. B'hekk per ezampju fil-kawza **"Gaetano Spiteri pro et noe vs Thomas Castle"** (P.A. - 18 ta' Awissu 1965) gie enuncjat il-principju illi fid-determinazzjoni tan-natura tal-htija u konsegwentemtement fid-determinazzjoni ta' liema perjodu ta' preskrizzjoni huwa applikabbli ghall-azzjoni istitwita mid-danneggjat, il-Qorti ma ghandhiex toqghod biss fuq il-premessi esposti mill-attur fl-att promotur izda ghandha tikkunsidra u tapprezza l-fattispecie tal-kaz fl-intier taghhom. Hekk ukoll fis-sentenza **"Av. Louis Cassar Pullicino nomine vs Angelo Xuereb nomine et"** (A.C. - 20 ta' Frar 2009) gie ritenut illi *"huwa principju stabbilit fis-sistema giuridika nostrali ii fl-individwazzjoni*

tan-natura tal-colpa hafna jrid jithalla ghall-interpretazzjoni giudizzjarja jew iktar bi precizjoni, ghad-diskrezzjoni tal-gudikant fl-apprezzament tal-fattispecji dedotti."

Illi in vista tal-gurisprudenza hawn fuq citata din l-Qorti taqbel mal-Perit Legali meta jghid li ma jarax ostaklu ghall-indagni ta' dina l-Qorti in vista tal-mod kif giet formulata l-azzjoni attrici fir-rikors guramentat promotur u ghalhekk ir-responsabbilita` allegata tas-socjeta konvenuta tista' tigi ezaminata mill-allegati aspetti kuntrattwali u/jew delittwali ukoll.

Illi dwar l-applikabbilita’ *o meno tal-Convention on International Civil Aviation* jirrizulta li din il-kawza hija in parti msejsa fuq l-istess Konvenzjoni. Is-socjetajiet attrici jissottomettu illi bhala operatur ta' *aerodrome* bhalma hi dik ta' Hal Luqa, is-socjeta’ Malta International Airport p.l.c. hija obbligata li tosserva u tapplika dak provdut appositament f din il-Konvenzjoni. In sostenn ta' dan, huma jaghmlu riferenza ghall-att pubbliku tas-26 ta' Lulju 2002 u senjatament l-artikolu 8 (1) (a) li testwalment jipprovdi hekk:-

"The Company is bound for the entire duration of this Deed to provide adequate facilities and services in accordance with generally accepted international industry standards for the efficient operation of the Emphyteutical Site. These shall include an obligation on the Company to, in accordance with generally accepted international industry standards :-

(a) Maintain and provide at all times the Emphyteutical Site facilities and operations in compliance with International Civil Aviation Organisation ("ICAO") regulations from time to time."

Illi s-socjeta` konvenuta filwaqt li tishaq illi ma kien hemm ebda ligi fiz-zmien rilevanti tal-incident li tirregola x'kellha tkun is-sistema ta' *bird control*, tissottometti ukoll illi fi kwalunkwe kaz ma kien hemm ebda obbligu impost fuq is-socjeta` konvenuta dwar mezzi ta' *bird control* ghaliex dawk ir-regoli, li skont is-socjetajiet attrici jikkostitwixxu

obbligi vinkolanti fuqha, ma huma xejn ghajr rakkomandazzjonijiet li ma kienux jorbtu lis-socjeta’ konvenuta izda li *semmai* kienu jimponu xi obbligu fuq l-Istat ta' Malta.

Illi din il-Qorti thoss li anke jekk ghall-grazzja tal-argument tigi accettata t-tezi tas-socjeta konvenuta fis-sens li l-Konvenzjoni tipprovdi klawzoli ta' natura rakkomandattiva u mhux tassativa, ma hemm l-ebda dubbju illi fil-koncessjoni tal-enfitewsi temporanja fil-kuntratt hawn fuq imsemmi, il-Gvern Malti impona fuq is-socjeta` konvenuta l-obbligu espress li topera l-*aerodrome* ta' Hal Luqa in konformita mar-regolamenti jew anke rakkomondazzjonijiet previsti mill-ICAO b'dan ghalhekk li dak li seta' anke kien biss ta' natura rakkomandattiva certament gie rez jew trasformat f’obbligu legali u vinkolanti li gie assunt mis-socjeta’ konvenuta permezz ta' kuntratt li sar mal-Gvern Malta dwar l-koncessjoni enfitewtika. L-artiklu 16 tal-istess kuntratt pubbliku intitolat *International Obligations* li jipprovdi hekk:-

"Save for the provisions of sub-clause five of clause twenty five (clause 25 [5]) of the Second Part of this Deed, the Company shall at its own cost and without recourse to Government, comply with all international treaty obligations binding on the Republic of Malta relating to airports and airport terminals which directly or indirectly affect the Emphyteutical Site and the operation and management thereof."

Illi din il-klawsola turi li l-intenzjoni tal-partijiet f’dan il-kuntratt kien illi s-socjeta konvenuta tassumi l-obbligi internazzjonali tal-Gvern f dan il-qasam u li anke jekk ghall-grazzja tal-argument ir-regoli tal-ICAO kienu biss ta' natura rakkomandattivia, dawn jigu applikati u adoperati mis-socjeta konvenuta minflok il-Gvern Malti li certament kien obbligat li jhares dawn l-istandards u regolamenti fis-settur in kwistjoni.

Illi barra minn dan is-socjeta` konvenuta teccepixxi u tikkontendi wkoll li l-koncessjoni fil-kuntratt tac-cens fi kwalunkwe kaz kienet teskludi r-*runways, taxiways u*

parks u li fuq kollox is-socjetajiet attrici ma jista' jkollhom l-ebda beneficcju jew rimedju naxxenti mill-istess kuntratt a bazi tal-principju *“res inter alios acta aliis nec nocet nec prodest”.*
Illi dwar il-kuncett ta' *“res inter alios acta”*, gja gie premess illi fic-cirkostanzi attwali tal-kaz, is-socjeta’ konvenuta giet espressament obbligata mill-Gvern Malti li thares dawn l-obbligi internazzjonali bhala successur tal-Gvern f’dan ir-rigward. Irid jinghad ukoll illi fil-qasam partikolari tal-avjazzjoni u l-operat tal-*aerodrome* ta' Hal Luqa, materja ta' ordni pubbliku, li giet privatizzata mill-Gvern Malti, l-operatur ma jistax jistahba wara l-Gvern bhallikieku ghandu xi immunita` minn pretensjonijiet ta' terzi. Certament il-Gvern Malti jista' jkollu d-drittijiet u rimedji tieghu naxxenti mill-kuntratt tac-cens izda fl-istess hin u f’cirkostanzi fejn is-socjeta konvenuta nghatat mill-Gvern l-operat tal-*aerodrome* b'obbligi cari u espressi, ma jistax jinghad illi l-ebda terz ma jista' jkollu rimedji bazati jew b'xi mod ispirati mill-allegat ksur tal-obbligi assunti mis-socjeta konvenuta fl-operat tal-*aerodrome*. Il-kawza attrici mhijiex imsejsa a bazi ta' xi dritt jew rimedju dirett li l-atturi jippretendu ghandhom u naxxenti mill-kuntratt innifsu izda ksur tal-obbligi legali li permezz ta’ tali kuntratt pubbliku l-istess socjeta’ konvenuta assumiet sabiex topera l-istess aerdome u la darba tali kuntratt huwa debitament registrat ghandu effett fil-konfront ta’ terzi inkluz tas-socjetajiet attrici (jew min minnhom bhala utenti tal-istess ajruport) u liema obbligi ghandhom jigu ekwiparati ma' dawk l-obbligi imposti mill-Gvern fl-imsemmi kuntratt ta' cens.

Illi fuq kollox fil-kuntratt stess tac-cens jinghad fil-preambolu (d):-

"The Company is duly licensed in terms of law to operate the aerodrome indicated on the plan attached to this Deed"

Illi similment paragrafu (e) jipprovdi li:-

"subject to what is stated hereinafter, the Company holds and enjoys physical possession of (i) the Emphyteutical Site and (ii) the Airfield as defined later on in this Deed."

Illi huwa minnu illi fil-kuntratt, ir-riferenza ghal *"the Emphyteutical Site"* tfisser *"The Terminal Building, the Terminal Land the Aerodrome Sites and the other Sites...".* Izda l-argument tas-socjeta` konvenuta illi ladarba r-*runway* ma tikwadrax ruhha fil-koncessjoni tac-cens, isegwi illi l-istess obbligi assunti ma jestendux ghall-operat tar-*runway* mhuwiex korrett in vista ta' dak li gie pattwit fl-istess kuntratt tac-cens u senjatament fi klawzola 11 (1) li tipprovdi hekk:-

"As an essential condition of this emphyteutical grant but without prejudice to the rights (including by way of indemnity) of the Company against Government under this Deed, the Company shall be under an obligation to manage at its cost and risk, the Airfield, subject to the Terms and Conditions of Management contained in Exhibit A annexed to this Deed. The Terms and Conditions of Management shall be construed and shall constitute an integral part of this Deed as if they were written in the main body hereof."

Illi dwar it-*Terms and Conditions of Management* annessi mal-kuntratt tac-cens, dawn ma gewx esebiti mill-partijiet u ghalhekk ma jistax jinghad jekk jekk kienx hemm xi regoli *ad hoc* li jirregolaw l-operat tal-Airfield. Huwa cert pero li l-operat tal-*airfield* jikkostiwixxi kondizzjoni integrali tal-koncessjoni enfitewtika u dan huwa f'idejn l-istess socjeta' konvenuta u wiehed isibha ferm difficli li jissepara l-bini u proprjeta` deskritta fit-tifsira ta' *Emphyteutical Site* mill-*Airfield,* ghaliex li kieku wiehed kellu jaghmel hekk, l-applikazzjoni tal-Konvenzjoni u tal-ICAO, inkluz dawk l-obbligi assunti espressament mis-socjeta` konvenuta fil-kuntratt tac-cens, isiru inapplikabbli ghar-*runway* u l-*airfield* in generali u li certament ma setghetx kienet l-intenzjoni tal-partijiet kontraenti ghal-istess kuntratt.

Illi jigi osservat ukoll li hemm daqsxejn ta' kuntradizzjoni fil-posizzjoni mehuda mis-socjeta konvenuta f'dan ir-rigward fis-sens illli filwaqt li tibqa' ssostni li r-regoli ta' ICAO huma biss rakkomandattivi, minkejja l-fatt illi r-*runway* mhijiex parti mill-koncessjoni enfitewtika, b'dana

kollu mill-atti tal-kawza jirrizulta li hija difiza mressqa mill-istess socjeta konvenuta li hija fil-fatt l-istandards tal-ICAO u li skond hija dawn l-istandards gew adoperati minnha ghal dak li jirrigwarda *bird strike measures* fl-*aerodrome*. Mill-materjal Ii gie ippublikat mis-socjeta konvenuta dwar il-mizuri ii jittiehdu fil-kamp ta' *Wildlife Hazard Management,* ma ssir l-ebda distinzjoni bejn l-*airfield* u t-*terminal* jew inhawi ohrajn fl-ajruport. L-*Aerodrome Manual*, fil-kliem stess tas-socjeta’ konvenuta, *"is structured on the guidelines published by ICAO in Doc. 9774 — Manual for the Certification of Aerodromes".*

Illl fid-dokument *Wildlife Hazard Management* hemm *inter alia* spjegata l-politika tal-MIA ghal dak li jirrigwarda *"Wildlife Control Management"* u li tinkludi fost affarijiet ohrajn *"Dispersal of wildlife from the airport premises"* minghajr ebda distinzjoni jew limitazzjoni u jinghad illi:-

"In achieving the above, Malta International Airport plc relies on guidance found in ICAO Doe 9184 — Airport Planning Manual, Part 2 Land Use and Environmental Control and Doc 9137, Airport Services Manual Part 3 Bird Control and Reduction."

Illi ghalhekk dan l-agir innifsu tas-socjeta` konvenuta hija prova ulterjuri tal-fatt illi r-regoli tal-ICAO kienu s-sors u l-bazi tal-politika addottata minnha fil-kamp ta' *bird hazard reduction* u meta wiehed jikkunsidra l-fatti u cirkostanzi kollha havn fuq premessi, wiehed jista` jikkonkludi illi l-argumenti u sottomissjonijiet avvanzati mis-socjeta` konvenuta f’dan ir-rigward mhumiex fattwalment u legalment gustifikati u fuq kollox l-operat taghha stess imur kontra dak minnha sottomess jew eccepit f’din il-kawza fil-kuntest ta’ dak li gie appena konsidrat u deciz in kwantu jirrigwarda l-obbligazzjonijiet taghha ghat-tmexxija tal-istess *runway* u aerdrome.

Illi dwar ir-relazzjoni giuridika bejn is-socjeta’ Air Malta p.l.c. u s-socjeta’ konvenuta Malta International Airport p.l.c jirrizulta li s-socjetajiet attrici jinsistu illi tezisti relazzjoni kuntrattwali bejn Air Malta p.l.c. u s-socjeta` konvenuta Malta International Airport p.l.c. Din ir-

relazzjoni kuntrattwali hija skond huma naxxenti mill-fatt li kemm l-Air Malta p.l.c. u kumpaniji ohra tal-avvjazzjoni illi jaghmlu uzu mill-ajruport ta' Malta jhallsu sabiex juzaw is-servizzi ta' l-ajruport ta' Malta u li minhabba f'dan, huwa mistenni illi l-ajruport ikun adegwat u idoneu sabiex jipprovdi s-servizzi illi ghalih qed ihallsu d-diversi linji ta' l-ajru li jaghmlu uzu. L-obbligu jinkludi dak li jigi provdut *"runway"* adegwat li huwa nieqes minn perikli jew riskji zejda u dan huwa skont l-atturi obbligu principali relatat mas-servizz principali ta' tmexxija ta' ajruport.

Illi minn naha taghha, s-socjeta` konvenuta tghid illi l-atturi ma gabu ebda prova ta' l-ezistenza ta' kuntratt bejn il-partijiet u fi kwalunkwe kaz ma jezisti ebda kuntratt bejn il-partijiet f dan ir-rigward. Jghidu ukoll illi anke li kieku tezisti rabta kuntrattwali, l-atturi naqsu li jindikaw liema hi l-obbligazzjoni principali tal-kuntratt u liema obbligazzjoni giet ivvjolata minnhom.

Illi f'dan il-kuntest jinghd li huwa pacifiku illi r-responsabbilita` ghad-danni tirrizulta mir-rabta giuridika jew nuqqas taghha u, dana skont il-kaz, li hemm bejn il-partijiet kontendenti. Fis-sentenza fl-ismijiet **"Vassallo vs Mizzi et"** (P.A. - 9 ta' April 1949 (Vol. XXX111.ii.379) il-Qorti ikkunsidrat illi *"l-htija meta tigi kkunsidrata fl-entita' taghha hija wahda; u taht dan l-aspett ma hemmx distinzjoni bejn kolpa kontrattwali u dik komunament imsejha aquiliana, li titnissel minn delitt jew kwazi delitt. Id-differenza bejnitehom tinsab fil-kawza u fil-grad. In kwantu ghall-kawza, il-htija kontrattwali tippresupponi obbligazzjoni pre-ezistenti ii maghha hija marbuta; mentri l-htija aquiliana tippresupponi fatt li minnu titnissel ex nunc. In kwantu ghall-grad id-differenza hija riposta fl-estensjoni tar-responsabbilta` fis-sens illli fil-kolpa kuntrattwali wiehed jista' jirrispondi ta' htija hafifa skont il-kaz, mentri fil-kolpa aquiliana r-responsabbilita testendi ruhha b'mod li dwarha ma hemmx grad."*

Illi f'dan il-kaz ghalkemm ma jidhirx li jezisti kuntratt formali u miktub Ii jirregola l-uzu tal-ajruport li taghmel l-Air Malta p.l.c, difficli tghid illi ma tezistix rabta kuntrattwali, aktar u aktar meta hawn si tratta tal-linja nazzjonali ta'

Malta li topera mill-ajruport ta' Hal Luqa bhala l-bazi taghha u mhux semplicement linja ta' l-ajru kazwali. Fuq kollox u ghalkemm ma ngabitx prova dwar hlasijiet jew kondizzjonijiet ta' dan l-uzu, li kieku wiehed kellu jaccetta s-sottomissjoni tas-socjeta konvenuta jkun ifisser illi l-Air Malta tithalla taghmel uzu mill-ajruport minghajr ebda kuntratt jew arrangement finanzjarju li jirregola dak l-uzu, u dan minn kumpannija li issa giet privattizata, haga li fid-dinja kummercjali tallum mhijiex kredibbli u wisq anqas sostenibbli. F'dawn ic-cirkostanzi huwa car li tezisti relazzjoni kuntrattwali bejn l-Air Malta p.l.c u l-Malta International Airport p.l.c.

Illi dwar ir-responsabbilita' jidher li l-posizzjoni attrici hija marbuta mad-disposizzjonijiet *tal-International Civil Aviation Organisation* (ICAO) u dan ghaliex il-kuntratt tac-cens li l-Gvern Malti kkonkluda mas-socjeta attrici jimponi tali obbligi naxxenti ma' dawn irregolamenti. Fost dawn ir-regolamenti insibu Annex 14 li jirregola l-*aerodrome*s.

Illi in sintezi dawn l-obbligi huma tnejn u cioe`:

1. Illi tassigura iIli kienu qed jittiehdu l-mizuri kollha sabiex jitgerrxu jew jitbeghdu l-ghasafar minn fuq l-*airfield* permezz ta' mezzi idoneji; u

2. Illi jkollha sistema effettiva ta' gbir ta' informazzjoni dwar il-presenza ta' tjur fl-ajruport sabiex din l-istess informazzjoni hekk kif tingabar tigi trasmessa adegwatement lil kull min kellu interess illi jkun jaf biha.

Illi mill-provi jirrizulta illi fiz-zmien tal-incident kienu jsiru zewg *'routine inspections"* jew ahjar *"scheduled airside inspections".* Dan wara kollox sar konformament ma' dak previst fil-*Manual* li gie preparat mill-istess socjeta` konvenuta meta hadet f'idejha dawn ir-responsabbilitajiet. Diversi xhieda kkonfermaw illi kienu jsiru ta' kuljum, wahda filghodu wara li titla' x-xemx, ghall-habta tat-8.00 a.m. u ohra fil-ghaxija qabel inzul ix-xemx. Jirrizulta mill-provi li l-hin ta' dawn iz-zewg *inspections* bl-ebda mod ma kienu intizi li jsiru bil-ghan specifiku li jsiru qabel xi titjira jew *landing* partikolari. B'hekk fil-kaz tal-ispezzjoni ta'

filghodu, il-fatt illi din l-ispezzjoni kienet issir b'mod jew iehor fl-istess hin illi titlaq it-titjira tal-Air Malta lejn Londra KM 100 kull filghodu kienet biss koincidenza u mhux intiza sabiex specifikament issir spezzjoni tar-*runway* ghat-tluq ta' din it-titjira partikolari. Kull spezzjoni kienet tiehu madwar ghoxrin jew tletin minuta.

Illi b'riferenza ghal *bird activity*, f'kaz illi jirrizulta li jkun hemm ghasafar fuq jew vicin ir-*runway*, issir notifika lill-MATS u dan eventwalment johrog avviz fuq l-ATIS — *Aerodrome Terminal Information System.*

Illi apparti dawn iz-zewg spezzjonijiet, jirrizulta ukoll illi jsiru *"Perimeter Inspection"* madwar il-*perimeter* ta' l-ajruport sabiex jigi rilevat jekk hemmx xi oggetti li jkunu ta' periklu ghas-sigurta` u sikurezza tal-*aerodrome*, ghalkemm dawn ma kienux isiru b'mod regolari jew b'xi numru specifiku, u anke *ad hoc* i*nspections*, li kif irrizulta mix-xhieda ta' Paul Grixti u Joseph Bonnici, jsiru specifikament in segwitu ta' xi notifika li tkun saret minn dawk il-persuni u entitajiet li huma b'xi mod involuti fl-operat ta' l-*aerodrome*.

Illi bhala apparat ghat-tgerrix ta' l-ghasafar, irrizulta illi s-socjeta` konvenuta taghmel uzu minn apparat maghruf bhala *"fixed vehicle system"* li taghti *"distress calls"* ta' numru ta' ghasafar. Dan l-apparat jintuza regolarment anke minn ajruporti ohra barra minn Malta.

Illi dak in-nhar tal-incident is-socjeta` konvenuta kienet intiza li taghmel *routine inspection* madwar il-hin tat-tmienja ta' filghodu. Gara pero` illi l-MATS ma tat l-ebda awtorizzazzjoni sabiex din l-ispezzjoni ssir fil-hin in kwistjoni. Jirrizulta ukoll illi kien hemm zewg aircraft movements qabel dak tal-KM 100 u cioe KM 785 li nizel Malta fil-hin 07:47 u tluq iehor tal-flight KM 398 fis-07:59. It-tluq tal-KM 100 kien fit-08:05.

Illi jirrizulta li saret allegazzjoni da parte tas-socjeta' intimate li f'dik il-gurnata il-MATS ma tatx l-approvazzjoni taghha sabiex issir din l-ispezzjoni ta' filghodu minhabba dan it-traffiku u movimenti fuq ir-*runway*, inkluz it-tluq

skedat tal-KM 100 (l-operazzjoni iddum nofs siegha), izda fil-verita' mix-xhieda Lawrence Fenech jirrizulta li ma jirrizultax li saret din it-talba.

Illi fil-fatt fis-seduta tad-9 ta' Gunju 2008 inghad is-segwenti mill-istess xhud prodott mis-socjeta' konvenuta fuq mistoqsijiet li saru minn Dr. Brian Muscat ghall-Air Malta:

"Dr. Brian Muscat:- Dak in-nhar ta' l-incident, harget xi talba mill-MIA biex taghmel x'inspection fuq ir-runway qabel ma sehh l-incident u inthom chadtu dik it-talba?"

Sur Lawrence Fenech: Mhuwiex illogjat – Ma nistax nghid. Ha nghidek haga, eventwalment ir-runway hija ghall ajruplan, jekk l-MIA jitolbu li jaghmlu inspection, u ma jistax jillandja l-ajruplan minhabba li hemm karozza fir-runway, naghidulu le ghax il-priority hija ta' l-ajruplan, Pero' jekk l-MIA jghidulna: isma jien irrid naghmel inspection ghax hemm rapport ta' bird scaring – mhux se inhalli l-ajruplan jillendja qabel ma ssir dik l-inspection"

Dr. Brian Muscat: Imma dak in-nhar ma kien hemm.

Sur Lawrence Fenech:- Ma ghandix illogjat".

Illi fil-fatt l-istess xhud ikkonferma li dak in-nhar *"l-ewwel request ta' inspection kienet wara l-incident ta' dak in-nhar".*

Illi ghalhekk din il-Qorti thoss li minn din ix-xhieda ta' xhud prodott mis-socjeta' intimata stess jirrizulta li mhux minnu dak li allegat mis-socjeta' konvenuta, li hija talbet li taghmel inspection, izda li giet imwaqqfa taghmel dan mill-MATS, u dan allura jmur kontra dak allegat f'paragrafu 16 tar-risposta guramentata taghha (fol. 190), u fil-fatt mhux biss ma hemmx prova ta' dak minnha allegat, tali adirittura xhud taghha stess innega li dan kien il-kaz, u f'dawn ic-cirkostanzi din il-Qorti thoss li la darba gie pruvat li s-socjeta' konvenuta hija responsabbbli ghat-tmexxija tal-istess *runway*, hija kellha l-obbligu li taghmel l-istess spezzjoni li tinkludi dispersal ta' l-ghasafar, li hija baqghet

ma ghamlitx ghar-ragunijiet li taf hija biss, u fil-fatt in-nuqqas ta’ tali spezzjoni kien tali li wassal sabiex sehh l-incident de quo.

Illi din il-Qorti thoss ukoll, li anke kieku stess ghall-grazzja tal-argument li hija l-MATS li taghti l-permess sabiex vetturi li joperaw din id-*despersal bird system* jidhlu fuq ir-*runway*, jekk l-MIA thoss li jekk ma ssirx tali spezzjoni kien ser jinholoq perikolu lill-arjuplani, kemm dawk li ser jaslu, u kemm dak li kienu ser jitilqu, bhal fil-kaz in ezami, mela allura, kellha l-poter, u anke l-obbligu li twaqqaf tali titjiriet sakemm issir tali spezzjoni, u dan sabiex tipprovdi l-ajruport sikur lill-utenti tieghu. F’dan il-kaz din il-Qorti thoss li l-provi juru li s-socjeta’ intimata kienet il-kumpanija li ddecidiet li ma taghmilx spezzjoni dak in-nhar u dan ghaliex il-hin li taghmel dik l-ispezzjoni kien jahbat ma’ tluq ta’ hin ta’ ajruplan tal-Air Malta, u r-responsabbilta’ ta’ dan hija tas-socjeta’ konvenuta u ta’ hadd izjed, u ma tistax is-socjeta’ konvenuta tahrab minn din ir-responsabbilta’ u titfaha fuq il-MATS, u dan ghaliex l-operazzjoni tar-*runway* taqa’ taht ir-responsabbilta’ diretta tal-istess socjeta’ konvenuta.

Illi f’dan il-kuntest il-Perit Legali jsostni li, *“ghalkemm ghandu jinghad ukoll li anke kieku saret fil-hin previst mill-istess socjeta konvenuta, il-probabilita` kienet tkun illi din l-ispezzjoni kienet tkun immaterjali ghat-tluq tal-KM 100 ghaliex kif irrizulta, il-hin taz-zewg routine inspections matul il-jum ma kienx marbut mat-tluq jew inzul ta' xi titjira partikolari.’* Din il-Qorti ma taqblix ma din tesi in vista tal-fatt li hija tal-fehma li l-prudenza u diligenza kienet tiddetta li s-socjeta` konvenuta kellha taghmel l-ewwel spezzjoni tal-gurnata aktar kmieni, (dak in-nhar tal-incident ix-xemx telghet fis-06.56) u s-*schedule* kien maghruf lis-socjeta` attrici u ma kien hemm xejn x’izomma milli taghmel dan.

Illi dan johloq certament ness bejn dan in-nuqqas u dak li gara, u fl-opinjoni ta’ din il-Qorti, ma kien hemm ebda raguni ghaliex din l-ispezzjoni ma kellhix issir, iktar u iktar meta jirrizulta mix-xhieda ta’ John Joseph Borg li proprju bejn il-perjodu ta’ Ottubru u Frar ikun hawn numru ta’ sturnell hawn Malta, b’dan li bejn Novembru u Frar

jibqghu hawn Malta dawk li jissejhu bhala *wintering birds* cjoe' ghasafar li jqattghu x-Xitwa hawn Malta u ghas-sit bhal ma huwa l-ajruport, dan iktar japplika ghaliex hemm vicin arja sostanzjali fejn kien hemm il-haxix maqtugh u fejn huwa projbita l-isparar, u fil-fatt ir-rapport ta' l-imsemmi John J. Borg dwar il-metodi li kienu uzati sa dak iz-zmien sabiex jigi mnaqqas jekk mhux eliminat il-perikolu li tali ghasafar setghu jikkagunaw, gie deskritt bhala mhux adegwat, anke kieku sar. Pero' xorta jibqa' l-fatt li la darba lanqas spezzjoni li s-soltu ssir ma saritx, xorta wahda ggravat is-sitwazzjoni.

Illi barra minn dan, mill-istess rapport tax-xhud indikat li jirrizulta li s-sistemi adoperati sa dak in-nhar fl-istess ajruport ma kienux adegwati kemm ghal dak li huwa tgerrix ta' l-ghasafar u kif ukoll fil-kuntest ta' gbir ta' informazzjoni tant li gie indikat li l-mezzi uzati ta' *bird scaring* ma kienux effettivi u gew deskritti bhala *"completely un-coordinated"* u dan ghaliex ma kienx hemm ebda pjan kif kienu ser jittekiljaw din il-problema ta' ghasaf, tant li inghad li kien hemm nuqqas ta' koordinament anke kif kienu isiru tali spezzjonijiet u dan ghaliex bil-mezzi adoperati, dak li kien qed jigri kien li l-ghasafar imorru minn parti wahda ghall- parti ohra tal-istess *runway*, u wara jmorru jergaw ghall- parti fejn kienu, u dan peress li ovvjament li jhossuhom komdi u kienu qed jieklu minn hemm; kien ghalhekk li l-istess xhud ghamel diversi suggerimenti inkluz dik li jigu addottati diversi metodi sabiex jigu mitigat dan il-perikolu fosthom li jintuzaw diversi modi ta' tgerrix ta' ghasafar inkluzi *"bird calls, car sirens, horn, etc on a non rotation basis so birds would not become accustomed to a rotation"* u dan apparti li huwa rakkomandat li jkun zieda fl-ispezzjonijiet, haga li jirrizulta li saret proprju wara li nqala' dan l-incident.

Illi fil-fatt jirrizulta li qabel ma sehh l-incident kien isiru biss zewgt *inspections* fil-gurnata, u wiehed minnhom baqa' ma sarx, izda wara l-incident l-ispezzjonijiet zdieu ghall erbgha u dan skond xhieda ta' Joseph Schiavone moghtija fit-8 ta' April 2008. Dan jinsab ikkonfermat mix-xhieda ta' Joseph Bonnici u Paul Grixti tat-23 ta' Gunju 2008 li fil-gurnata ta' l-incident kienu qeghdin jaghmlu l-

ispezzjonijiet fl-inħawi ta’ madwar ir-*runways* (hekk imsejħa *airside inspections*) fejn jirrzizulta li dawn ikkonferma li effettivament ma kienx hemm sistema koordinata ta’ spezzjonijiet u lanqas ma kien hemm jew inghata *training* specifiku sabiex isiru dawn l-ispezzjonijiet u biex minnhom tinsilet l-informazzjoni relattiva.

Illi adirittura mix-xhieda ta’ Paul Grixti rrizulta illi ma kienx hemm metodologija jew mezzi immirati biex isiru spezzjonijiet ta’ l-*aerodrome* ghall-prezenza tat-tjur. Jekk l-impjegati tas-socjeta’ intimata kienu jindunaw bil-prezenza ta’ ghasafar kienu semplicement jirreagixxu billi jippruvaw igerrxuhom (dan kollu huwa spjegat b’mod inekwivoku fix-xhiedha ta’ Paul Grixti). Apparti l-fatt illi dawn l-attentati ta’ tgerrix t’għasafar kienu jfallu il-ghaliex l-ghasafar kienu jitgerrxu ghala naha ta’ l-ajurport u kien jibqghu fil-perimtru tieghu, ma jidhirx minn din ix-xhieda illi kien hemm mezz ta’ rapurtagg ta’ din l-informazzjoni jew xi forma ta’ log ghall-presenza ta’ ghasafar.

Illi jinghad ukoll li mix-xhieda qatt ma gie pprezentat ‘log’ ufficjali ghall-presenza ta’ ghasafar fl-ajruport mill-konvenuta. Infatti l-unika informazzjoni li hemm dwar il-presenza ta’ ghasafar huwa rapport ipprezentat mill-ornitologista John Borg fis-seduta tat-3 ta’ Marzu 2008 u dan juri li fl-ewwel lok f’dak iz-zmien s-socjeta’ konvenuta ma’ kellhix mezzzi hija jew lanqas adoperat mezzi sabiex tigbor din l-informazzjoni, u wkoll li fil-verita’ irrizulta li f’dak il-perjodu, kif gja msemmi f’din is-sentenza jkun hemm numru sostanzjali ta’ ghasafar proprju li minhabba numru sostanzjali minnhom jibqa’ hawn fix-xitwa.

Illi l-fatt li wara l-incident gew irdoppjati n-numri ta’ spezzjonijiet mis-socjeta’ intimata stess, u ma jidhirx lanqas li kien hemm kaz wiehed fejn il-MATS waqfet tali spezzjoni, turi li l-Perit Legali ma kellux jiskarta dawn ir-rizultanzi hekk facilment kif ghamel u dan ghaliex jidher u jirrizulta li biz-zieda f’dawn l-inspezzjonijiet is-socjeta’ intimata certament li indikat li ma kienitx sodisfatti bin-numru ta’ spezzjonijiet li kienu qed isiru minnha qabel l-incident. Fil-fatt hija sewwa l-osservazzjoni tas-socjetajiet attrici li s-socjeta’ konvenuta kienet taf b’dan in-nuqqas u

ppruvat tirrettifikah post facto. Ghall kaz in ezami huwa logiku li wiehed jippretendi illi wara illi l-ufficjali kien hemm informazzjoni permezz ta’ NOTAM fl-24 ta’ Novembru 2004 illi kienet tindika presenza qawwija ta’ ghasafar, l-ispezzjoni kellhom jizdiedu sa dak in-nhar ta’ l-incident zgur u mhux biss izda sal-perjodu li tali ghasafar normalment jiqbghu hawn Malta, iktar iktar meta dan huwa fatt li setgha jigi rekordjat u osservat, kif jidher li gie permezz ta’ persuni midhla tal-migrazzjoni tal-ghasafar, li minnhom wiehed xehed f’din il-kawza, u l-Qorti thossx li ma tistax tinjora l-konkluzzjonijiet tieghu, iktar u iktar meta jidher li huwa espert fil-materja, u wkoll li r-rizultanzi tieghu bhala xhud ma gew bl-ebda mod kontrastati u wisq inqas kontradetti.

Illi barra minn dan jirrizulta li r-rapport legali ftit li xejn dahal fis-sustanza tax-xhiedha ta’ Joseph Bonnici jew Paul Grixti inkwantu ghan-natura u l-metodologija ta’ l-ispezzjonijiet li fil-verita’ la kienu frekwenti u kif jidher min-xhiedha lanqas kienu ikkoordinati mal-Malta Air Traffic Services (ara xhiedha ta’ Lawrence Fenech – 9 ta’ Gunju 2008). Dan in-nuqqas ta’ kordinament il-Perit Legali irnexxili idawru b’tali mod biex jiggustifika illi l-konvenuta qatt ma setghet tigbor informazzjoni dwar il-prezenza ta’ ghasafar fl-ajruport ghax ma setghux id-dipendenti tal-konvenuta johorgu biex jaghmlu inspections minhabba l-uzu tar-*runway* qabel it-titjira materja ta’ din il-kawza, izda dan fl-opinjoni tal-Qorti ma huwiex korrett, ghaliex huwa proprju dan in-nuqqas da parte tas-socjeta’ konvenuta li jwassal ghal konkluzzjoni li l-istess socjeta’ konvenuta ma kellhix la l-mezzi idonei u effettivi sabiex tgerrex l-ghasafar mir-*runway*, u lanqas kellha sistema ta’ kif tigbed l-informazzjoni li hija kellha toqghod fuqha sabiex appuntu tikkontrolla kemm tista’ l-ghasafar minn fuq l-istess *runway*, haga li ma hija ma ghamlitx, almenu sal-mument li sehh l-incident, tant li ma kienx hemm sistema ko-ordinata la ta’ tgerrix ta’ ghasafar u lanqas ta’ zamma ta’ informazzjoni u kollox kien sporadiku u mhux ko-ordinat.

Illi minn dan kollu jirrizulta li s-socjetajiet attrici ppruvaw li mill-fattispecie tal-kaz inezami kien hemm nuqqasijiet serji (a) fil-mizuri adoperati sabiex jitgerrxu u jbeghdu l-

ghasafar minn fuq il-mitjar u lanqas kien hemm mezzi idonei adoperati sabiex dan isehh b'mod effettiv; (b) ma kienx hemm sistema effettiva u konsistenti u ko-ordinata ta' gbir ta' informazzjoni dwar il-prezenza ta' ghasafar sabiex l-istess infomazzjoni hekk migbura tigi trasmessa adegwatament lil kull min ghandu interess li jkun jafha, nkluz il-bdoti stess u dan meta huwa rikonnoxxut li l-ġbir ta' informazzjoni huwa element integrali u essenzjali tas-sistema ta' bird reduction, u min naha l-ohra li n-nuqqas fil-ġbir ta' informazzjoni neċessarjament ixekkel il-mekkaniżmi ta' bird reduction fl-aeordrome.

Illi f'dan il-kuntest jinghad ukoll ghalkemm ir-regoli tal-ICAO ma jiddettaw l-ebda linji gwida specifici dwar *routine inspections* fis-sens ta' kif u meta ghandhom isiru matul il-gurnata. Izda s-sub-artiklu 9.4.3 tal-Annex 14 tal-Konvenzjoni jipprovdi li:-

"When a bird strike hazard is identified at an aerodrome, the appropriate authority shall take action to decrease the number of birds constituting a potential hazard to aircraft operations by adopting measures for discouraging their presence on, or in the vicinity of, aerodrome."

Illi mill-assjem tal-provi prodotti jidher li s-socjeta` konvenuta ma kellhiex sistemi adegwati bizzejjed sabiex tnaqqas ir-riskji inerenti tal-presenza ta' ghasafar fl-ajruport. Fl-*Airport Services Manual — Part 3 — Bird Control and Reduction* anness mal-Konvenzjoni insibu fkapitlu 8 *"Dispersal Methods"* illi *"distress calls"* huwa rikonoxxut bhala biss wiehed mill-metodi accettati ghal tgerrix ta' ghasafar u ma hemmx indikat li dan wahdu huwa sufficjenti sabiex jilhaq l-ghan tieghu. Fil-fatt f'dan id-dokument jidher illi hemm diversi metodi li jistghu jintuzaw minn operatur ta' *aerodrome* u li tinghata latitudni piuttost wiesgha lill-istess operatur li jadatta xi wiehed minn dawn il-metodi skont ic-cirkostanzi partikolari tal-ambjent tal-*aerodrome* u anke skont is-success o meno fl-uzu ta' sistema partikolari. Liema huwa l-metodu adatt jiddependi mic-cirkostanzi tal-kaz, u certament li jirrizulta li l-metodu li kellu jigi adoperat kellu jkun wiehed li jkun effettiv u li s-sistema ta' *distress calls* li kienet attwalment

utilizzata, meta u bil-frekwenza utillizata, ma jirrizultax li kienet fil-fatt sistema adegwata u wisq inqas effettiva.

Illi apparti l-premess, il-gbir tal-informazzjoni huwa aspett iehor essenzjali tal-ICAO. Is-sub-sub artiklu 9.4.1 jipprovdi f'dan ir-rigward:-

"The Bird Strike hazard on, or in the vicinity of, an aerodrome shall be assessed through:

The establishment of national procedure for recording and reporting bird strikes to aircraft; and

The collection of information from aircraft operators, airport personnel etc on presence of birds or or around the aerodrome consisiting of potential hazards to aircraft operations."

Illi minbarra dan, fl-*Airport Services Manual — Part 3 Bird Control and Reduction, Annex 14 mal-Konvenzjoni*, jinghad hekk:-

"A good bird control programme depends upon good reporting. It is the basis of any bird control programme. Data may come from bird sighting, maintenance problems, strikes and bird control activities....

An integrated approach is necessary for a successful bird control programme. The airport ground staff who operate the programme (at most airports) should ensure that all parties involved in the airport use are informed of operations. The concern of bird control should be made aware to those in air traffic control (ATC), airport maintenance, planning, finance, marketing as well as aircraft operators."

Illi s-socjetajiet attrici jissottomettu f'dan ir-rigward illi meta wiehed jifli x-xhieda ta' Paul Grixti u Joseph Bonnici illi kienu qed joperaw is-sistema dak in-nhar ta' l-incident, jidher bic-car illi dawn lanqas kienu rregistraw dawk l-ispezzjonijiet addizzjonali li kienu jaghmlu. Jghidu ukoll illi l-unika NOTAM li hareg illi kien jindika *"bird activity"* hareg

ezatt wara li sehh l-incident wara li l-bdoti tal-ajruplan irrimarkaw li sehhet *"bird strike"* u f'dan il-kuntest din il-Qorti thoss li hawn ukoll is-socjetajiet attrici ghandhom ragun.

Illi fl-ahharnett u f'dan ir-rigward issir riferenza ghall dak li inghad fin-nota ta' kritika tas-socjetajiet attrici ghar-rapport tal-Perit Legali f'dan ir-rigward fejn gie ritenut li:-

"Huwa inaccettabbli kif il-Perit legali jista' jiddetermina li kien hemm sistema fis-sehh fuq l-iskorta tal-fatt li nharget NOTAM (avviz lill-bdoti) wiehed biss qabel l incident fl-24 ta' Novembru 2004. Il-Perit Legali jikkwota l-istatistika pprezentata (fuq imsemmija) minn John Borg f'dan ir-rigward. Huwa jsostni illi la ma nharigx l-ebda notice sinjal illi dan kien il ghaliex ma kienx prezenza ta' ghasafar fl-aerodrome. Jekk inharget NOTAM meta kien hemm 12,000 ghasfur prezenti wiehed jibqa' sorpriz kif 'sistema effettiva ta' gbir ta' informazzjoni' ma setghetx tinforma lill-awtoritajiet bil presenza ta' ghasafar fil-volumi ta' 3,000, jew 8,000 ghasfur tlett ijiem biss qabel l-incident. Li kieku kien hemm sistema effettiva kif qed isostni l-Perit Legali, d-dipendenti tal- konvenuta kellhom jindunaw igerxxu u jinfurmaw jekk kienx gerrxu b'success, din il-presenza massicca ta' ghasafar". Din il-Qorti taqbel ma' din l-osservazzjoni u allura huwa l-kaz li jinghad li din il-Qorti mhux qed taccetta l-konkluzjonijiet tal-Perit Legali, u dan peress li mir-rizultanzi processwali jirrizulta li kien hemm nuqqasijiet serji fir-rigward tal-materja ezaminata mis-socjeta' konvenuta, bil-mod kif ukoll muri f'din is-sentenza.

Illi minn dan jirrizulta li l-incident sehh minhabba negligenza u traskuragini prattikata mis-socjeta' konvenuta li ma haditx hsieb li r-*runway* tkun sikura ghall-uzu mill-ajruplani fid-data tal-incident *de quo* u f'dan il-kuntest jirrizulta li ma kienx hemm metodu ta' *bird strike reduction* effettiv u adewkwat, u dan gie ppruvat mill-assjem ta' xhieda prodotti f'din il-kawza, li jippruvaw sal-grad rikjest mil-ligi li kien hemm nuqqasijiet serji da parti tas-socjeta' intimata ghaliex (i) kien użat biss metodu wieħed ta' *bird dispersal* illi kien manifestament inadegwat biex igerrex l-għasafar mill-*aerodrome* u (ii) ma kienx

hemm sistema ta’ gbir ta’ informazzjoni illi hija mitluba mil-liġi u integrali għal-sistema effettiva ta’ bird dispersal. Dan iwassal sabiex jigi ritenut li dan ma kienx konfromi mal-grad ta’ diligenza rikjest mill-operatur ta’ ajruport sabiex jipprovdi ajruport sigur ghall-utenti tieghu, u ghalhekk in vista’ ta’ dawn in-nuqqasijiet is-socjeta’ intimata qed tinstab responsabbli ghall-incident mertu tal-kawza odjerna.

Illi hija opinjoni wkoll ta’ din il-Qorti li tali nuqqasijiet da parte tas-socjeta’ konvenuta kienu r-raguni ghaliex sehh dan l-incident u ghalhekk hemm in-ness ta’ kazwalita’ bejn n-negligenza da parte tas-socjeta’ konvenuta u d-danni sofferti mis-socjeta’ attrici Air Malta u hawn issir riferenza ghas-sentenza fl-ismijiet **“Gerald Bugeja vs David Gatt”** (A.C. - 20 ta' Ottubru, 2003) fejn l-Onorabbli Qorti ta’ l-Appell Civili qalet illi:-

“huwa principju ben akkolt fil-gurisprudenza taghna illi “min ifittex ghad-danni jrid jipprova mhux biss l-att jew ommissjoni kolpuza izda li dak l-istess att jew ommissjoni ghandhom konnessjoni ta’ kawza u effett mad-danni sofferti” (Kollezz. Vol XXX pIII p142).

Illi l-istess fil-kawza **“Josephine Bondin vs Christine Demajo”** (8 ta’ Jannar 1992) gie ritenut li:-

“Trattandosi ta` kulpa akwiljana u konsegwenzjali danni l-bazi legali ta` l-azzjoni trid necessarjament tirrizolvi ruhha fil-nexus konsegwenzjali bejn l-operat tad-danneggjant u d-danni sofferti mid-daneggjat u dan ghandu jigi ppruvat mid-danneggjat almenu fuq bazi ta` probabilita`.’

Illi dwar l-ammont ta’ danni ma jidhirx li saret xi kontestazzjoni u b’hekk it-talbiet attrici qed jigu milqugha.

<u>III.   KONKLUZJONI.</u>

Illi ghalhekk ghal dawn il-motivi, din il-Qorti, **taqta’ u tiddeciedi,** billi filwaqt li tichad l-eccezzjonijiet tas-socjeta’ konvenuta mressqin fir-risposta mahlufa taghhom datata l-1 ta’ Ottubru 2007 ghaliex huma infondati fil-fatt u fid-dritt,

u dan in kwantu wkoll inkonsistenti ma’ dak hawn deciz, **tilqa` it-talbiet attrici** fis-sens hawn deciz b’dan illi:-

1. Tiddikjara illi dakinhar tal-incident l-intimata Malta International Airport plc ma kelliex fis-sehh sistema ta’ *bird strike reduction* adegwata skont il-ligi, u konsegwentement;

2. Tiddikjara illi l-incident li fih garrab hsarat l-ajruplan 9H-AEJ tat-tip Airbus A319-112 proprjeta’ tal-kumpanija rikorrenti **Air Malta plc** sehh tort tal-kumpanija intimata;

3. Tikkundanna lill-intimata thallas lir-rikorrenti **Air Malta plc** id-danni sofferti minnha konsistenti fl-ammont ta’ mija u disa’ u ghoxrin elf, erba’ mija u disgha u tmenin ewro u erbgha u disghin centezmu (€129,489.94) ekwivalenti ghal hamsa u hamsin elf , hames mija u disghin Lira Maltija u tliet centezmi (Lm55,590.03) konsistenti fl-ispejjez illi ntefqu mill-kumpanija rikorrenti sabiex jissewwa l-imsemmi ajruplan.

4. Tikkundanna lill-intimata thallas lir-rikorrenti **Shield Insurance Company (Guernsey) Limited** d-danni sofferti minnha konsistenti fl-ammont ta’ mija u wiehed u ghoxrin elf, u sebgha u tletin ewro u erbgha u tletin centezmu (€121,037.34) ewkivalenti ghal wiehed u hamsin elf disa’ mija u wiehed u sittin Lira Maltija, u tlieta u tletin centezmu (Lm51,961.33) kif surrogata fid-drittijiet tar-rikorrenti Air Malta plc, konsistenti f’rimbors ta’ spejjez illi ntefqu mill-kumpanija rikorrenti sabiex jissewwa l-imsemmi ajruplan.

Bl-ispejjez u imghax legali mid-data tal-ittra ufficjali tat-22 ta’ Awwissu 2006 sal-effettiv pagament kontra s-socjeta’ intimata Malta International Airport p.l.c.

Moqrija.

< Sentenza Finali >

---------------------------------TMIEM---------------------------------